

/ПРИКАЗИ

Др Зоран С. МИРКОВИЋ*

Lattmann, Christopher. 2019. *Der Teufel, die Hexe und der Rechtsgelehrte. Crimen magiae und Hexenprozess in Jean Bodins „De la Démonomanie des Sorciers“*, Studien zur europäischen Rechtsgeschichte, 318. Klostermann: Frankfurt a. M., XVI + 390.

Кристофер Латман (*Christopher Lattmann*) аутор је књиге *Ђаво, вештица и правни научник. Кривично дело магије и процеси против вештица у Жан Бодиновом „О демономанији вештица“ (Der Teufel, die Hexe und der Rechtsgelehrte. Crimen magiae und Hexenprozess in Jean Bodins „De la Démonomanie des Sorciers“)*. Књигу је објавила издавачка кућа Клостерман (*Klostermann*) 2019. године, у библиотеци Студије европске правне историје (*Studien zur europäischen Rechtsgeschichte*), књига 318. Има XVI + 390 страница. Књига представља докторску дисертацију, са незнатним изменама, која је одбрањена 2017. године на Правном факултету Универзитета у Цириху.

Премет књиге су француски правник Жан Бодин и његово дело *Демономанија вештица*. Истраживачи правних идеја Бодина сматрају изузетним теоретичарем државе и оснивачем теорије суверенитета. Централно место у Бодиновом опусу заузима *Les six livres de la République (Шест књига Републике)* из 1576. године. *Шест књига* је требало да послужи уједињењу подељене Француске и њене владе упркос свим религијским проблемима. Бодин је ту дао свој концепт суверенитета, који је послужио као правничка основа модерне државе.

* Редовни професор, Правни факултет Универзитета у Београду, Србија, zoranm@ius.bg.ac.rs.

Према Бодиновом схватању, суверенитет је недељив, неограничен и сталан и стога гарант једног (дуго)вечног поретка. На врху државе је апсолутистички монарх, коме припада целокупно законодавство и који није у тој сфери никоме подређен. Бодинов владар је везан не само државним интересима него и основним принципима божанског и природног права.

Кристофер Латман је у свом докторском раду истраживао Бодинову *Демономанију вештица* (која се може назвати приручником за вештице), која је објављена четири године после поменутих *Шест књига*. На основу *Демономаније вештица* Латман је истраживао особености Бодиновог света права и његових представа. Бодинов приручник за вештице настао је из практичних потреба. Наиме, Бодин је од 1578. године био државни тужилац у процесима против вештица широм земље.

До сада су Бодинову *Демономанију вештица* проучавали пре свега историчари и лингвисти, али је изостала одговарајућа правна и правноисторијска обрада. Латман је својим истраживањем попунио ту празнину.

Аутор Латман, најпре, описује контекст у коме је *Демономанија вештица* настала, да би се разумели и аутор Бодин и његово дело.

Епоху у којој је живео Жан Бодин одликовале су снажне друштвене и државне промене. Различите кризе су изазивале општу несигурност савременика. У XVI веку су пропале институције које су до тада спречавале насилне религијске сукобе. После смрти Анрија II 1559. године настао је политички вакуум и држава је постала предмет плена великих аристократских породица. Њихове дубоке религијске и политичке поделе изазвале су 1562. религијски рат у Француској, који је трајао до 1598. године. Огроман потенцијал за насиље и коначно уништење непријатеља врхунац је имао у Бартоломејској ноћи. У ноћи између 23. и 24. августа 1572. године извршен је покољ неколико хиљада хугенота (протестаната). Ратне грозоте пратиле су тешке економске и финансијске прилике: лоши приноси услед временских неприлика изазваних климатским променама, често стање опште глади и тако даље. То је оновременим људима изгледало као израз Божје казне због неспособности припадника елите да извршавају своје дужности.

Тим политичким, економским и аграрним кризама придружила се и једна криза метафизичке природе или су је поменуте кризе изазвале. У другој половини XVI века у Француској и у другим деловима Европе појавио се страх од ђавола стварног изгледа и његових послушника, вештица. Страх је продро у све социјалне слојеве и све регионе Француске. Иако је начин живота људи у великој мери зависио од њиховог

друштвеног положаја (владар и аристократија на врху, самосвесни свет учених и урбана класа у успону и напакон непрегледна маса неповлашћеног сељаштва), сви они су делили готово исте погледе на живот, не само на хришћански живот него и погледе повезане са ирационалним и са страхом. Њихови одговори на појачане животне проблеме (епидемије, суше итд.) били су повезани истим мислима које су имали корен у хришћанској побожности. Веровање у вештице имало је своје присталице међу обичним светом, међу ученим људима и на самом француском Двору.

Иако је и раније било судских процеса против особа којима је пребацивана употреба магијских радњи, процеси против вештица неупоредиво су расли и у квантитету и у квалитету, посебно у рубним крајевима Француске. Основна карактеристика тих процеса је да су били засновани на инквизиционом начелу и мучењу да би се добило признање. Нарочито је важно истаћи да у Француској тада није постојала дефиниција кривичног дела врачања. То је суштински разлог што је Бодин решио да напише *Демономанију вештица* и инкриминише врачање. *Демономанија вештица* је имала више од двадесет издања, што је био огроман успех. Посебно је значајно то што су дело широко примењивали правници и судије те епохе.

Латман је на систематичан начин разрадио Бодинову религиозну правну мисао и његове представе о вештицама и врачању. То је приказао у три главна дела.

У првом делу је представљена Бодинова идеолошка основа права која настаје у односу између Бога, човека и ђавола. Бог, човек и ђаво се узимају као правни субјекти, елементи Бодиновог правног универзума. Истражују се њихово деловање и међусобни односи.

У другом делу је изложена Бодинова материјалноправна дефиниција врачања као *crimen magiae*, његова правна методика и нарочито аргументација којом образлаже противправност врачања. Бодину је пакт са ђаволом и учешће у магијским радњама било довољно да то сматра злочином, и то злочином достојним смрти. Коначно, ту су осветљени и поједини елементи магијског деликта и показана је њихова међусобна повезаност.

Трећи део је посвећен питању у којој мери су одступања, на пример у облику смањених процедуралних стандарда, била спроведена у пракси. Бодин је био противник поштовања редовне процедуре и залагао се за поједностављење поступка, што је наишло на велики отпор, посебно његових париских колега. Бодин је био за уклањање појединих елемената поступка „у корист крутог прогона“. С друге стране, његова

намера да поједностави судску процедуру против наводних вештица наилазила је на противљење у пракси. О томе сведочи чињеница да су бројне смртне казне које су судови прве инстанце досудили наводним вештицама у поступку пред вишим судским инстанцама биле укинуте или замењене блажом казном.

Латман је показао да Бодин није могао наћи правно утемељење у тадашњем француском праву за кривично кажњавање наводних вештица. Према његовом мишљењу, Бодин је вештице схватао као стварну појаву, засновану на правној и чињеничној интеракцији Бога, човека и ђавола. Латман закључује да је Бодинова обрада кривичног дела врачања веома методична и разрађена, заснована на тада важећем праву (законском и обичајном), правним традицијама (старозаветним и касносредњовековним) и радовима правних научника. Осим тога, Латман се бави актуелним истраживањима Бодина и европског лова на вештице и њиховим тезама и конфронтира им се.

Латман се веома често позива на Бодиново главно дело *Шест књига*, поредећи га са *Демонманијом вештица*, и тако показује паралеле, али и одступања и контрадикције између та два дела. Латман читаоцу саопштава да је Бодин живео у доба константне насилности, осећања хаоса и сталне претње. Да је то била напета и сумњама оптерећена атмосфера у којој су могли настати не само државнотеоријски рукописи који су, као *Шест књига*, отварали нове перспективе него и значајни теоријски правни трактати о вештицама. Док први сведоче о лошем стању у коме се предмодерна држава налазила и напорима да се оно превазиђе, други сведоче о апокалиптичним цртама у настајању и тумачењу правних норми. Основна тежња писаца тих рукописа била је да се успоставе хармонија и поредак заснован на Божјој вољи, чији гарант би био богобојажљиви а строги владар.